

BYPLAN NYT

3

6. årgang · Juni 2008

TEMA | KULTURARVEN I PLANLÆGNINGEN

Leder: Planlægning er kulturarv	side 3
Fra faglighed til folkelighed	side 4
Kulturarven som attraktion	side 6
Essay: Dekonstruktion i praksis	side 9
Kulturarv og strategi	side 12
Velfærdsstatens nationalpark	side 14
Mere end en kulisse	side 16
Andet end havudsigt	side 18
Kort nyt	side 20

BYPLAN NYT nr. 3 / 2008 (6. årgang)

Redaktion
Ellen Højgaard Jensen (ansv.)
NyWeisser Øhlenschläger

Redaktionsadresse
Dansk Byplanlaboratorium
Nørregade 36
1165 København K
Tlf.: 33 13 72 81
Fax: 33 14 34 35
Mail: nwo@byplanlab.dk

www.byplanlab.dk

Annoncer
mp@byplanlab.dk
Bestilles senest
20. August

Layout
Bjarke Fogh

Oplag
3400

Tryk
Handy-Print A/S

ISSN
1602-9038

Nr. 4 i 2008 udkommer i
September. Det har temaet:
Byer i Balance

Forsideillustration:
Museum Sønderjylland –
Sønderborg Slot.
Da Sønderborg efter valget
af byen som base for den
tyske højsøflåde skulle til at
vokse, bad man 1906 arkitekt
Schlichting, Flensborg, om
at lave den første byplan-
lægning. Planen var præget
af inspirationen fra Camillo
Sitte og hans tanker om den
maleriske by.

Signerede artikler står for
forfatterens regning,
usignede for den
ansvarshavende
redaktørs regning

Tema-artiklerne er sponsoret af:

HOME & URBANITY

CULTURAL PERSPECTIVES ON HOUSING AND EVERYDAY LIFE
29 - 31 OCTOBER 2008 :: COPENHAGEN

Theme of the conference
The international conference Home & Urbanity discusses a range of cultural perspectives on housing research. From an interdisciplinary, cultural analytical perspective, drawing from anthropology, sociology, and the humanities, the conference addresses the role of housing in everyday life. How are flows, objects, images, people and narratives incorporated into everyday urban practices?

Location: University of Copenhagen (Denmark)

29 October: Workshops with paper presentations
30 - 31 October: Conference with international speakers

Organised by Centre for Housing and Welfare,
University of Copenhagen.

Further information: www.bovelconference.dk
or Anne-Lise Schulze Andersen: als@soc.ku.dk
Tel. (+45) 3532 4505

Holstebro Kommune
- vi har dråber af kultur i alt!

PLANLÆGGER

Vi søger pr. 1. sep. eller 1. okt. 2008 en engageret og dygtig planlægger – evt. nyuddannet.

Vi varetager opgaver, der omfatter hele spektret fra strategisk planlægning over lokalplanlægning til detailindretning af byens offentlige rum.

Vi tilbyder et fagligt udviklende miljø i Teknik og Miljø, hvor du i Planafdelingen vil komme til at arbejde sammen med 7 (byplan)arkitekter, 2 tekniske assistenter og en sekretær.

Da arbejdet i Teknik og Miljø er organiseret i projektgrupper, vil du også komme til at arbejde sammen med kolleger i den øvrige kommunale forvaltning samt med rådgivere og andre interessenter. Arbejdsformen er en afveksling mellem selvstændig opgaveløsning og tæt samarbejde i projektgrupper.

Vi forventer, at du har en relevant akademisk uddannelse. Din faglighed må gerne spænde fra arkitektur og blød blyant til det politikformulerende strateginotat, men hvad du konkret kommer til at beskæftige dig med afhænger også af dine kompetencer og interesser.

Vil du vide mere om dette spændende job, er du meget velkommen til at kontakte arkitekt Anette Ladefoged tlf. 9611 7558, eller e-mail teknik.miljoe@holstebro.dk

Se mere om stillingen på www.holstebro.dk.

Din ansøgning fremsendes elektronisk til teknik.miljoe@holstebro.dk og mærkes "0162/2008 Planlægger". Ansøgningen skal være os i hænde senest den 1. juli 2008 kl. 12.00. Vi forventer at afholde samtaler i uge 33.

www.holstebro.dk

Kunsten KULTUREN og den nye by

24. SEPTEMBER 2008 | SØNDRE HAVN I KØGE

Mursten og masterplaner er ude. Den nye by bygges under en forhandling af funktioner, aktiviteter og målgrupper. Af højprofilerede institutioner og symbolarkitektur. Af kunstoplevelser, kulturelle udfordringer og shoppingmuligheder. Af strategier for social inklusion og miljømæssige nulløsninger.

Konferencen byder på nationale og internationale navne med oplæg inden for planlægning, kunst og kultur.

Jeppe Hein | Lucy Musgrave | Clare Cumberlidge | Eva de Klerk | Carsten Thau | Henrik Reeh | Jens Kvorning

URBANE PIONERER | METROPOLZONER | STRATEGISK PLANLÆGNING | MIDLERTIDIG BRUG | KULTUREL BYUDVIKLING | MANGFOLDIGHED OG PROFIL | KUNSTNERISKE PROCESSER

Konferencen afsluttes med et eksklusivt preview på den nye udstilling på Kunstmuseet Køge Skitsesamling:

KUNSTEN I BYEN | BYEN I KUNSTEN

Tilmelding og yderligere information om konferencen på www.koege.dk/bykonference

Konferencen og udstillingen er en del af projektet Kulturel byudvikling i Danmark – og på Sønder Havn i Køge. Projektet støttes af Kulturministeriet og Region Sjælland. Se mere på www.koege.dk/kulturelbyudvikling

LEDER

Planlægning er kulturarv

Kulturarven bruges aktivt i den kommunale planlægning. Måske mere bevidst og strategisk end tidligere. Det kan man læse mange gode og spændende eksempler på i dette nummer af Byplan Nyt.

De gamle bymidter brandes, havnene omdannes og industrikulturen bruges aktivt i byomdannelsen. Alt sammen for at skabe liv og aktivitet – og i sidste ende vækst. Og det går godt. Det er en fornøjelse at se. Men midt i begejstringen må vi ikke glemme, at der er tale om kulturkamp i det små. Hvis kommunerne bruger alle kræfter på at revitalisere bymidten og planlægge for cafe latte-segmentet, er der andre dele af byen, der bliver glemt. De dele af byen, der bestemt ikke har oplevelsesøkonomisk potentiale.

Derfor er det glædeligt at konstatere, at der er en voksende bevidsthed om, at også forstaden har en historie, der er værd at fortælle. -Historien om velfærdsstaten. For hermed kommer planlægningen i centrum. Planlægningens storhedstid i 60'erne og 70'erne kan jo netop aflæses meget klart i byernes funktionsopdelte forstæder.

I Hvidovre har man fx gennemført et kulturarvsprojekt med fokus på, hvordan forstaden kan udvikles og bevares med respekt for historien. Det gælder om at bevare de store træk og de kvaliteter, der findes, samtidig med, at der gives plads til forandring. Og her kommer 'story-telling' ind i billedet. Kulturarv kan nemlig noget, som planlægning ikke kan. Den kan fortælle historier. Og hvis folk først er blevet opmærksomme på kvaliteterne i deres lokalområde, så passer de også bedre på det.

Forstaden kan nok ikke generere vækst på samme måde som midtbyen. Den har en lang række svagheder blandt andet som følge af masseproduktion, funktionsadskillelse og segregation. Derfor skal der omdannelse til. Men vi skal passe på, at vi ikke smider barnet ud med badevandet. For forstaden byder på masser af spændende historier og "ikke steder", der er en væsentlig del af vores fælles kulturarv. Jeg tror, at man skal fortælle forstadens historie på en måde, der skaber lokal stolthed. Man skal high-lighte de store tanker om fællesskab og frihed, fortælle om de gode lejlighedsplaner og de gennemtænkte grønne områder, vise alle de forskellige strømme af mennesker, der har boet i bebyggelserne og lade dem afsætte deres "årringe" i områderne. Man skal fremhæve kvaliteterne og bygge videre på dem i stedet for at skjule problemerne.

Byplanlaboratoriet deltager gerne i udbredelsen af den store fortælling. Jeg vil f.eks. gerne sammen med museumschef Poul Sverrild fra Hvidovre slå et slag for, at gives adgang til taget af Store Hus i Avedøre Stationsby, hvorfra man kan se det meste af Køge Bugt Planen. Det kan sagtens konkurrere med en tur i rundetårn. Det gælder bare om at få fortalt planlægningens historie rigtigt.

Som Museumsinspektør Peter Dragsbo skriver i sit essay, så må det understreges, at byplanlægning ikke bare gør noget ved kulturarven. Den er også kulturarv.

Ellen Højgaard Jensen

T E M A

Kulturarven danner ramme om nye, kreative miljøer. Kødbyen i København. Foto: Morten Jensen, Bygningskultur Danmark.

Fra faglighed til folkelighed

Idylliske herregårde og industrialiseringens havneområder er i fokus, når kulturarven inddrages som afsæt for planlægningen. Alligevel er det det moderne liv, der er i centrum.

Af Kristine Munkgård Pedersen,
PHD stipendiat ved CBS

Fra Beijing til Barcelona bliver historiske bykerner og tidligere industriområder omdannet til kreative byområder. Også i Danmark er der et stort fokus på at integrere kulturarven i fremtidens bystrategier. Borgere, planlæggere og politikere har tilsyneladende et fælles ønske om at bruge historiske strukturer, både materielle og immaterielle, til udvikling og identitetsskabelse.

Kulturarvens stadig mere markante status i planlægningen involverer både politikere, planlæggere og borgere. Hvor det tidligere var et smalt fagligt miljø, der interesserede sig for kulturarvsbevarelse, har interessen spredt sig til andre faglige og institutionelle niveauer og det er kommet på den politiske agenda. Samtidig er kulturarv også blevet noget, mange almindelige mennesker interesserer sig for, og føler glæde og stolthed over. "Det er nærmest blevet en folkesag, at engagere sig i det fysiske miljø man er en del af", siger *Kristoffer Weiss*, udviklingschef i Bygningskulturens hus og henviser bl.a. til den undersøgelse, de netop har gennemført. Den viser, at der er en overvældende folkelig

opbakning til at bruge og bevare bygningskulturen, ikke mindst industrikulturens bygninger på nye, tidssvarende måder. På den måde handler den offensive brug af kulturarven både om vækst og velfærd, siger han og tilføjer: "En synlig kulturarv er en måde for kommunerne at positionere sig på og tiltrække virksomheder og investeringer. Men det er samtidig også velfærd og livskvalitet for borgerne, for folk sætter pris på steder med arkitektonisk og historisk kvalitet."

Identitetsmiljøer

Den udmelding kan *Jannik Nyrop*, Planchef i Odense Kommune kun nikke genkendende til. Her er man ved at omdanne den gamle industrihavn til en ny blandet bydel. "Det kulturhistoriske formsprog i havnen bliver genbrugt, men kulturarven må ikke bare blive noget man skal stå og kigge forsigtigt på. Den skal bruges." I Odense Havn arbejder man derfor indenfor rammerne af det industrielle formsprog, bl.a. ved at matche og spejle de historiske materialer, former og linjer i området, men hele tiden med den nutidige brug i tankerne. "Materialerne må ikke blive for

fine. Det her område har jo været præget af hårdt arbejde og voldsomt gods, derfor vil vi have et rått udtryk, selvom kajerne i dag er et rekreativt område. De forskellige epoker må gerne stå i kontrast til hinanden, bare de gør det på en kulturhistorisk bevidst måde," siger *Jannik Nyrop*. Også *Anne Mette Rahbæk*, Vicedirektør i Kulturarvsstyrelsen, bifalder en planlægning, der viser historiens forskellige lag: "Formålet med at bruge kulturarvmiljøerne aktivt er ikke at skabe kulisser, tværtimod drejer det sig om at vise historien som en proces, hvor gammelt møder nyt."

"Kulturarven må ikke bare blive noget man skal stå og kigge forsigtigt på. Den skal bruges"

Men hvad er det, der gør kulturarven så besnærende, at den tilsyneladende kan forene politiske agendaer med praktisk planlægning og folkeligt engagement? Centrale begreber er autenticitet og identitet. De historiske miljøer har en evne til at

knytte bånd mellem steder og individer. "Det markante ved de gamle bygninger er, at de er så identitetsskabende. Det er altså ikke ligegyldigt, om man fylder aktiviteter ind i noget halvdårligt byggeri fra 70'erne. Det giver en masse ekstra at bruge nogle rammer, der emmer af kvalitet og historie", siger *Kristoffer Weiss*. Alligevel er smukke, gamle bygninger måske ikke altid nok. I følge *Anne Mette Rahbæk* ligger der en udfordring i at gøre kulturarven mere tilgængelig og mere demokratisk end hidtil. "Vi har tidligere taget for givet, at alle kunne læse vores kulturelle landskaber, men måske skal vi arbejde med at gøre kulturarven mere aflæsbar. Her spiller planlægningen en vigtig rolle, fordi den kan være med til at formidle både den materielle og den immaterielle historie."

"Formålet med at bruge kulturarvmiljøerne aktivt er ikke at skabe kulisser, tværtimod drejer det sig om at vise historien som en proces, hvor gammelt møder nyt"

International tendens

Koblingen mellem politik, identitet og udvikling er ikke en dansk tendens. *Anne Mette Rahbæk* påpeger, at man også internationalt har stort fokus på kulturarven og bruger denne aktivt i forskellige typer af udviklingsstrategier. I Storbritannien sættes kulturarvstrategier således ofte i forbindelse med fastholdelse af lokale håndværk og småindustri, hvor det i Irland først og fremmest bruges i turismeøjemed. I Norge er bevaringspolitikken oftest koblet til regionaludviklingsprojekter. Der er da også talrige

TEMA | KULTURARVEN I PLANLÆGNINGEN

Kommunerne fik overdraget hovedansvaret for bevaring af kulturarven i forbindelse med Kommunalreformen. Og der ligger et stort potentiale for kommunerne i at bruge kulturarven som strategisk ressource. Kulturarven kan integreres i den fysiske planlægning, og derved kan den bruges aktivt og offensivt i forbindelse med kommunens udvikling. Kulturarven kan skabe identitet, og den kan bidrage til at sikre kvalitet i omgivelserne.

Hvad forstås der med begrebet "kulturarv", og hvordan kan kulturarven integreres i - og spille sammen med - de forskellige planniveauer, som kommunerne arbejder med?

eksempler på by- og regionaludvikling, der tager afsæt i en offensiv brug og iscenesættelse af ældre bykultur. Glasgow, Barcelona og Dublin er blot nogle af de succes historier, hvor planlæggere har taget udgangspunkt i den udbrændte industri- og produktionsbys gamle strukturer. Men også Beijings kunstkvartier 798, Brandts klædefabrik og Londons kulturelle flagsskib Tate Modern er ikoner på koblingen mellem ny kultur og *industrial cool*.

Autentisk?

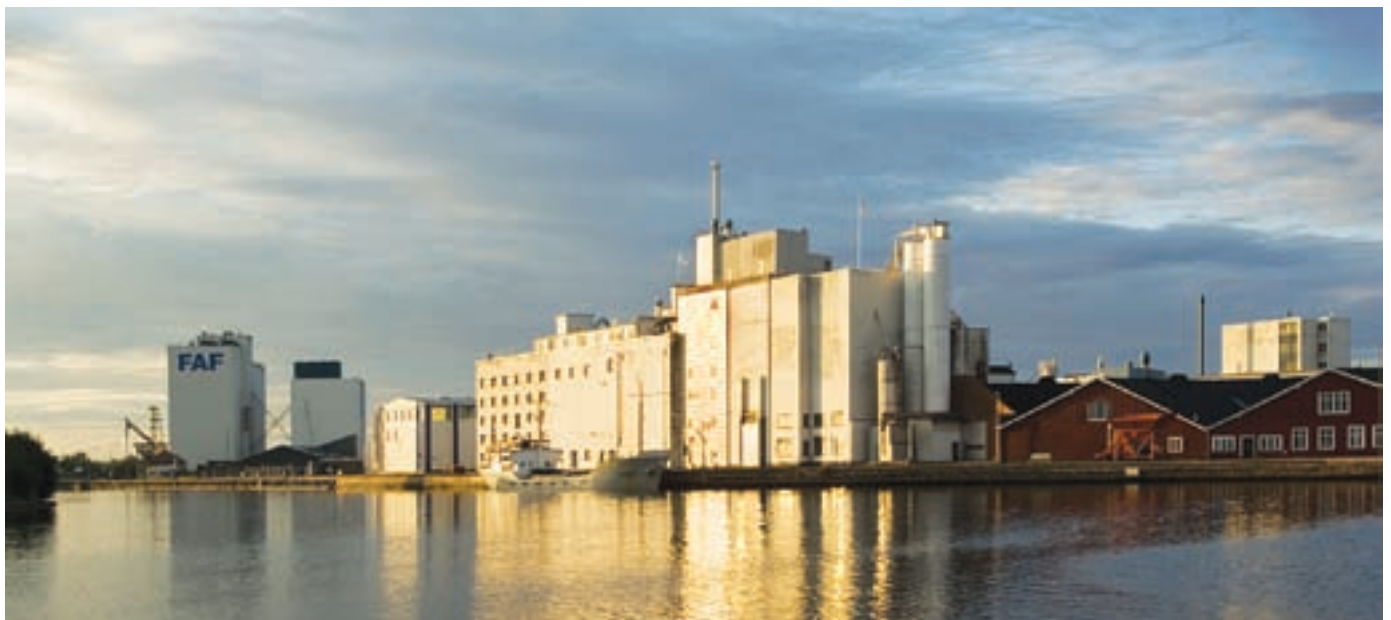
I samme åndedrag er det da også paradoksalt, eller næsten selvmodsigende, at man taler om autenticitet og bevaring af kulturarven i forbindelse med de kulturelle flagsskibe. For der er langt fra fortidens betonproduktion og bådebyggeri til nutidens klatrevægge og kunststillinger. I følge *Jannik Nyrop*, skal der da heller ikke herske tvivl om, at kulturarven bruges på nutidens præmisser: "Vi bruger sporene fra historien som ramme for et fuldstændigt moderne byliv." Det vigtigste ifølge Nyrop er, at skabe nogle rammer der bliver brugt. Og gerne bredt, for når der tænkes byudvikling er det også vigtigt at huske, at ikke alle borgere tilhører det kulturforbrugende publikum, som de iscenesatte miljøer

ofte forudsætter "Disse miljøer bliver hurtigt meget eksklusive, og den enlige mor har sgu ikke råd til at sidde på cafeen."

"Vi har tidligere taget for givet, at alle kunne læse vores kulturelle landskaber, men måske skal vi arbejde med at gøre kulturarven mere aflæsbar"

Urbanitet og periferi

Selvom opbakningen til kulturarvsbevarelse er stor, er der alligevel store udfordringer forbundet med bevarelsen, ikke mindst er det omkostningsfuldt og krævende at gennemføre de ambitiøse byomlægninger. Spørgsmålet om ressourcer synes særlig relevant set i lyset af, at kulturarven nu er noget kommunerne selv skal varetage. Kommunernes udfordring består dermed ikke blot i at skabe nogle gode identitetsskabende historier. Det handler også om at finde investorer, aktiviteter og brugere til områderne, en opgave der synes en del lettere i landets store byer, end i den danske periferi, hvor der måske er langt mellem macchiato-drikkende designere og ditto livstilsforbrugere.

Odense havn indgår i en kulturhistorisk analyse, foretaget af Odense bys museer for Kulturarvsstyrelsen. Foto: Flemming Wedell

T E M A

Østerklit Stokmølle i Tversted Klitplantage, Hjørring Kommune. På ladetaget findes den sidste intakte stokmølle i Danmark. Foto: Tversted Borger- og Turistforening

Kulturarven som attraktion

Bevaringsværdig... Det er lige før selve ordet støver en lille smule. Men det er helt forkert, lyder budskabet fra Kulturarvsstyrelsen: Bevaringsopgaven kan sagtens være en del af en offensiv og fremadrettet kommunal planlægning. Det viser erfaringerne fra landets første kulturarvskommuner.

Af journalist Ulf Joel Jensen

I 2005 skød Kulturarvsstyrelsen sammen med Realdania projektet omkring kulturarvskommunerne i gang. Man ville gerne ændre den kommunale holdning til kulturarven, forklarer *Anne Mette Rahbæk*, Vicedirektør i Kulturarvsstyrelsen: Fra at være noget bagudskuende og i den forstand en modsætning til udviklingsarbejdet, skulle kulturarven og arbejdet med den løftes frem i lyset som en attraktion og indgå som en aktiv, fremadrettet del af den kommunale planlægning.

”Tidligere har der været meget forskellig praksis, og kommunernes størrelse og ressourcer har spillet en afgørende rolle for, hvor meget man gjorde ud af bevaringen. Med projektet omkring kulturarvskommunerne vil vi gerne demonstrere, at bevaringsopgaven sagtens kan være en central del af den kommunale planlægning, hvis man får det bedste ud af det stykke kulturhistorie, man er med til at bevare”, fortæller *Anne Mette Rahbæk*.

Krav til fremtidig byggeri

Den tanke vækker genklang i Hjørring Kommune. Plan- og udviklingschef *Helle Lassen* siger: ”Hos os har kulturarvsprojektet været en chance for at få beskrevet den nye kommunes geografi. Vi har fokuseret på kulturarvsmønstrene i det åbne land, dvs. de rumdannende elementer, bygninger osv., som er med til at skabe det åbne land. Projektet har åbnet øjnene for, hvad der er unikt i vores landsdel – og derigennem har det været med til at skabe en fælles identitet i den nye kommune. Og det er et projekt, der har været stor opbakning til og positiv energi omkring i byrådet, fordi det fortæller om det, vi er stolte af”.

I Hjørring har man haft en overordnet oplevelsesøkonomisk vinkel på projektet. Kommunen har to millioner turistovernatninger på årsbasis, og en meget stor del af turisterne kommer pga. det åbne land

Projekt Kulturarvskommune

Sammen med Realdania indbød Kulturarvsstyrelsen i efteråret 2005 landets kommende kommuner til ansøge om at blive ’kulturarvskommuner’ – dvs. at indarbejde kulturarven som et aktivt element i de næste kommuneplaner. 53 af landets 98 nye kommuner bød ind med projekter, og fire blev udvalgt: Hvidovre Kommune, og fire blev udvalgt: Hvidovre Kommune, som arbejdede med forstadsproblematikken, Aalborg Kommune, som fokuserede på omdannelsen af store industriområder, Haderslev Kommune, som beskæftigede sig med turisme samt Hjørring Kommune, der havde fokus på kulturarven i det åbne land.

Fra Kulturarvsstyrelsens side blev der lagt vægt på at vælge nogle projekter ud, der var så indbyrdes forskellige, at de kunne inspirere mange andre kommuner rundt om i landet.

Aalborg Portland. Foto: Ole Akhøj

og kysterne. Derfor er der i forlængelse af projektet afsat penge til en arkitekturpolitik i det åbne land samt til områdeorienteret byfornyelse i fire landsbyer i kommunen.

”Og så prøver vi at løfte bevaringsopgaven ved at finde nye anvendelser til de bevaringsværdige bygninger i byerne”, forklarer *Helle Lassen* videre. Hun uddyber: ”Derfor har vi etableret et kulturarvsnetværk af private erhvervsdrivende, der kommer med nye ideer til, hvad man kan stille op med kulturarven fremadrettet. Og ved at skabe forståelse for, hvad det er, der gør, at noget bliver til kulturarv, så får vi forhåbentlig også mulighed for at stille krav til fremtidigt byggeri: Man bliver nødt til at stille nogle kvalitetskrav op, for at det med tiden kan blive en del af vores kulturarv og kommunens fortsatte fortælling.

Fra industri til uddannelsescentrum

En smule længere mod syd i Aalborg Kommune har man valgt et noget andet fokus som kulturarvskommune. Arkitekt *Thomas Birket-Smith* fra kommunens Teknik- og Miljøforvaltning forklarer, at man i lighed med genboerne fra Hjørring har brugt projektet som et fusionsprojekt, men temaet har været ’Limfjorden som omdrejningspunkt for den industrielle udvikling’:

”Aalborg er jo både kommunens og hele landsdelens bymæssige centrum. Og i Aalborg befinder man sig i slutningen af en mangeårig udvikling væk fra at være en industriby til at være uddannelsescentrum og en oplevelsesøkonomisk by. Mange af de industrielle bygninger er forladte – og det efterlader os med mange ledige kvadratmeter, som ydermere ofte har en attraktiv beliggenhed”.

Kulturarvsprojektet har i Aalborg haft tre ben at stå på, forklarer *Thomas Birket-Smith*: En registreringsdel, en planlægningsdel og en formidlingsdel rettet mod borgerne. Med assistance fra studerende fra universitetets Arkitektur- og Designuddannelse har kommunen udviklet forskellige teknikker til at registrere om bygninger og lignende er bevaringsværdige eller ej, og har på den baggrund lavet en samlet registrering af Østre Havn samt af en gammel cementfabrik – Dansk Andels cement i Lindholm lige nord for Aalborg.

”Specielt projektet omkring registrering af Østre Havn løftede vores erkendelsesniveau. Det betød, at vi fik lavet en planstrategi, hvor vi har indføjet elementer omkring den industrielle kulturarv og det bevaringsværdige. Det giver en politisk forpligtelse til at

gøre noget aktivt og fremadrettet omkring den industrielle kulturarv”, forklarer *Thomas Birket-Smith*.

”Projektet har åbnet øjnene for, hvad der er unikt i vores landsdel – og derigennem har det været med til at skabe en fælles identitet i den nye kommune”

Formidlingsarbejdet har man i Aalborg bl.a. søgt løst gennem et samarbejde med Center for oplevelsesøkonomi, kreative industrier og teknologier, Excite, som har sin base på Aalborg Universitet. På den nedlagte cementfabrik i Lindholm konstruerede man et aktivt mobiltelefonspil, hvor elever fra skolens ældste klasser blev guidet rundt mellem poster, hvor der skulle løses opgaver. På den måde fik man gjort historien aktiv – og projektet blev så stor en succes, at man supplerede med et lignende spil i Aalborg Vestby.

Kulturarv i grænselandet

Den tredje kulturarvskommune er Haderslev. Om deres projekt fortæller byg- og planchef *Søren Klint Kistorp*:

T E M A

Lille Klingbjerg - En del af Haderslevs middelalderlige gadenet. Foto: Kåre Hangaard.

"I Haderslev er kulturarven rundet af grænselandet. Vi har en stærk relation til det nordiske og samtidig en historisk funktion som porten til resten af Europa. Og i kommunen

"Mange af de industrielle bygninger er forladte – og det efterlader os med mange ledige kvadratmeter, som ydermere ofte har en attraktiv beliggenhed"

rummer vi samtidig en stor forskellighed mellem den gamle købstad Haderslev og den moderne stationsby Vojens. Vi har en stærk historisk bevidsthed, og den gør, at vi er opmærksomme på sporene efter vores fælles kulturarv, forklarer han. Denne bevidsthed eksemplificeres bl.a. ved, at kulturarven allerede nævnes i anden linje i visionen for den nye Haderslev Kommune".

"Og den vision er den røde tråd i vores videre arbejde med planstrategien i almindelighed og kulturarvsprojektet i særdeleshed", fortsætter han.

I lighed med Hjørring har fokus i Haderslev været på at øge turismen ved at fremhæve og styrke kommunens kulturarv. Derfor er der skabt et turismenetværk i kommunen, hvor der tages afsæt i kulturarven som sammenhængskraft.

"Konkret kan man se resultaterne af arbejdet med turismenetværket i forbindelse med etableringen af et feriecenter i Årøsund. Her var man temmelig langt i planlægningsfasen, da investorer og aktører i projektet blev enige om at holde en timeout i arbejdet. Man ønskede at undersøge, hvordan man kunne få kulturarven ind i projektet, så man ad den vej kunne integrere feriecentret mere i lokalsamfundet og ikke skabe en lukket størrelse – men i stedet et center, der åbner op, favner og bliver en del af lokalsamfundet", fortæller Søren Klint Kistorp.

Positiv udvikling i gang

Hos Kulturarvsstyrelsen er der generel stor tilfredshed med de kommunale projekter, der blev sat i gang som følge af den første runde. I samarbejde med Realdania har man derfor startet en anden udbudsrunde i projektet, hvor landets kommuner igen kan byde ind med projekter til bevarelsen af kulturarven.

Og endnu engang har interessen for at deltage i projektet være meget stor:

"Det er meget glædeligt, at kommunerne har så stor interesse for kulturarvsprojektet. Det demonstrerer, synes jeg, at man rundt om i landets kommuner er helt klar over, at man står med noget unikt mellem hænderne, noget der rummer store potentialer", siger Anne Mette Rahbæk.

"Kulturarven nævnes allerede i anden linje i visionen for den nye Haderslev Kommune. Og den vision er den røde tråd i vores videre arbejde med planstrategien"

"Det værste for kulturarven er, at folk ikke erkender eller forstår den. Derfor er erfaringerne fra den første runde af kulturarvskommunerne meget positive: De angiver en gunstig udvikling for landets kulturarv – at man vil prioritere den i planlægningsarbejdet, at man ser potentialerne, inddrager udviklingssekretariater, erhvervsliv osv.

Sønderborg. På dette luftfoto fra ca. 1946 ses arkitekt Kai Gottlobs "store slag" med ringgaden og den monumentale midterakse, hvor Kaare Klints Christian X's Kirke blev opført i årene frem til 1958. Men den klassicistiske byplan blev som så mange andre steder udfyldt med boligforeningsbyggeri i form af rækkehuse, kædehuse og blokke. På den måde er Sønderborgs østlige forstads kvarter et enestående vidnesbyrd om vekslende byplan- og bebyggelsesidealer. Foto: Sønderborg lokalhistoriske Arkiv

Kulturarv – dekonstruktion i praksis

Essay af Peter Dragsbo, overinspektør ved Sønderborg museum, Sønderborg slot

"Kulturarv" lyder jo meget fornemt. Ordet klinger af national konsensus og indiskutabel tradition. Men i virkeligheden er kulturarven (som al anden arv) til stadig forhandling. Begrebet er i en betænkning fra Kulturministeriet defineret som "spor og vidnesbyrd om menneskelig aktivitet og tænkning". Men det behøver ikke at være bundet til nationer, folk eller kulturer. Opfattelsen af, hvad der er kulturarv afhænger i høj grad af køn, klasse, generation, erhverv, bopæl, livsform, etnicitet og bevidsthed om kulturelle forskelle – og i grænselands også af sindelag, sprog og mødet mellem nationale identiteter og erfaringer. Alligevel søger mennesker på alle niveauer af fællesskaber – fra det lille lokalsamfund til det internationale samfunds UNESCO Heritage – at definere en fælles kulturarv. Det er også fint nok, blot man husker på, at kulturarven altid er et spørgsmål om selektiv erindring. Som den svenske etnolog *Orvar Löfgren* har sagt: "Ditt kulturarv är inte mitt".

Erkendelse og anerkendelse

Det danske landskab – by og land – er fuldt af kulturarv, der er blevet anerkendt i stadigt

fremadskridende erkendelsesprocesser. I 1800-tallet anerkendtes ruiner og borge, kirker og klostre, oldtidsminder og nationale erindringssteder som led i opbygningen af den danske nation. Med andelssamfundet anerkendtes også bøndernes og folkekulturens kulturarv, og i opgøret med industrialiseringen også de førindustrielle byer og byggeskikke. Opbygningen af det socialdemokratiske velfærdssamfund skete imidlertid i høj grad i et opgør med fortiden – og derfor skal vi frem til 1970'erne, før vi ser en ny erkendelsesbølge, der bl.a. omfatter industrialiseringens "forsømte århundrede" med industribygningerne, arbejderkvartererne, arkitekturen efter 1870, stationsbyerne osv. Men som sociologen *Henrik Dahl* for nylig har påpeget i sin bog om *Den usynlige Verden*, er der stadig betydelige dele af vores fælles omgivelser, der indtil nu har været overset eller endda foragtet i "den traditionelle seværdighedsoptik".

Den historieløse by

Midt i rækken af kulturmiljøer, der på en eller anden måde har fået sin lokale, nationale

eller internationale historieskrivning, glimrer de danske byers forstads kvarterer ved stort set endnu at være "historieløse". I dag bor over 50 % af Danmarks befolkning i forstæder eller bebyggelser, som har fået karakter af forstæder. Og naturligvis har titusinder af mennesker personlige erindringer om livet i forstaden. Men en offentlig, fælles historieskrivning har indtil nu, bortset fra forskellige projekter i de københavnske forstadskommuner, været fraværende. Det ser dog ud til at vende nu. Hvidovre Kommune blev en af landets fire første "kulturarvskommuner" netop på en lancering af forstaden som kulturarv. Forstaden er i nemlig i høj grad et historisk bymiljø i sin egen ret – som *Henrik Dahl* udtrykker det: "...Historien om det 20. århundrede, bare fortalt i mursten, beton, veje, skinner og børnehaver..."

Efter et omfattende feltarbejde er jeg selv lige nu ved at publicere et værk med titlen 'Forstaden har en historie'. Det indeholder gennemgange af byplanlægning, kollektive bebyggelser og villa- og parcelhuskvarterer i de danske provinsbyer fra Hjørring til

TEMA

Jyllandsgade i Ringsted. Ringsted er en af de få byer, hvor en klassicistisk byplan blev gennemført i sin helhed. I 1917 købte byen Ringsted Klosters jorder, og 1919 udskrev byen en konkurrence, der blev vundet af den unge Steen Eiler Rasmussen. I løbet af 1920'erne blev gaderne udlagt efter byplanens retningslinjer – men blev først i løbet af 1940'erne og -50'erne bebygget med boligforeningsbyggeri i den danske "funktionelle tradition". Foto: Peter Dragsbo

Nykøbing F. Et af de overraskende resultater af arbejdet er, at det danske parcelhuskvarter har en mere end 100-årig historie. Selv om vi i dag forbinder parcelhuskvarteret med typehusbyggeriet efter 1950, opstod begrebet "haveparcel" med hus allerede omkring 1900 i et ønske om at krydse kolonihaven og villakvarterets fordele. Og det store gennembrud for "parcelbevægelsen" skete i årene efter 1. Verdenskrig, hvor store forstadsområder omkring København og en række jyske byer blev udstykket af arbejderklassens parcellforeninger. Et andet resultat af feltarbejdet har været påpejningen af, at stadsingeniører rundt om i landet i høj grad fik udført byplanlægning også før byplanloven fra 1938. Foregangsbyer var f.eks. Frederiksberg, Odense, Århus og Sønderborg.

Historien er ikke entydig

En anden "klap for anerkendelsens øje" har længe ramt den fler-nationale byggede kulturarv i det dansk-tyske grænseland. På begge sider af grænsen ligger ikke blot nationens egen, men også "de andres" kulturarv. I vores nuværende Sønderjylland f.eks. offent-

lige bygninger, infrastruktur, arbejderboliger og havebyer fra tiden under tysk styre 1864-1920. Stort set intet af denne kulturarv er fredet; den har været både udgrænset og ubekvem. Men som med forstæderne skal kulturarv ikke være hverken smuk, gammel, harmonisk eller entydig. Kulturarven er et tilbud om en håndgribelig fortælling i vor midte. Og dér har vi lige så meget brug for den kulturarv, der stiller spørgsmålstegn, præsenterer sammenstød og konflikt, paradokser og uafklarethed – for det er den kulturarv der, med etnologen Thomas Højrup, ord gør os "erfarne".

Byplanlægningen og kulturarven

Allerførst må det understreges, at byplanlægningen ikke bare gør noget ved kulturarven. Den er også kulturarv. Meldahls Wien- og Paris-inspirerede planlægning af Københavns voldkvarterer i 1870'erne er velkendt. Men også rundt om i provinsbyernes privatudstykede villa- og arbejderkvarterer ligger interessante eksempler på byplanlægning. De store ingeniør- og arkitektplaner fra begyndelsen af 1900-

tallet blev bl.a. virkeliggjort i København, Århus og Aalborg, og engelske havebyer fra perioden 1912-25 ses overalt. Også 1940'ernes sociale community-bebyggelser, 1960'ernes store grids eller labyrintiske Radburn-kvarterer samt vore dages opløste netværker og "mahognibordsvisioner" er synlige vidnesbyrd om ideal og virkelighed i den store skala.

Men når det er sagt, er det klart, at kulturarven også er et hensyn for og i planlægningen. Der ikke nogen enkel formel for kulturarvspolitik. Det er et spørgsmål om, hvilke fortællinger man ønsker at have og vise i vore fysiske omgivelser. Nogle gange ligger fortællingen i den entydige harmoni, andre gange ligger fortællingen i 'the clash of times'. På Fanø er der lige stor fortælleverdi i de gamle skipperbyer og i de rodede rester af Fanø Nordsøbad. Og i Odense kappes de unikke havebykvarterer med det gennembrudshærgede centrum om at være den mest interessante byfortælling. I Sønderjylland er der fine gamle byer, fra Møgeltonder til Augustenborg, men bebyggelsen langs

Den engelske haveby-tanke nåede Europa i årene efter 1900, men slog for alvor igennem i Danmark 1911-12 med grundlæggelsen af havebyerne Grøndalsvænge og Bavnevængen i København samt Anton Rosens havebyer i Odense. Havebyerne i Danmark blev næsten udelukkende gennemført som kommunale eller almennyttige byggerier. Kun i Odense blev havebyen model for private villakvarterer, hvor det til gengæld var svært at få folk til at acceptere den engelske model for rækkehus og dobbelthuse. Her et ensemble på Kong Georgs Vej i Ålørkevarteret, Odense, tegnet af Anton Rosen. Foto Peter Dragsbo

Sønderborgs havnefront fortæller med sine sammenstød mellem tysk og dansk en del mere Danmarkshistorie! Og der er lige unik fortællerværdi i Ribes middelalderlige bykerne som i Horsens byggeforeningskvarterer.

Redskaber og ressourcer

Kulturarven er en ressource for al byudvikling. En undersøgelse i 2006 viste, at kulturarven er vigtig for både lokal identitet, bosætning, erhvervslokalisering og turisme. Kulturarven kan både give borgerne en positiv bevidsthed om det at bo i en stationsby eller en forstad og bruges i planlægningen til at give ny kvalitet i udviklingen. Redskaberne strækker sig fra national bygningsfredning over bevaringspolitik, hensyn og spilleregler til arkitektur- og planpolitik i respekt for historiske strukturer og genius loci.

Det væsentlige er, at politikere, planlæggere, beboere og brugere ved, hvad de har med at gøre. Det kræver, at vi fordomsfrit får fortællingerne frem på bordet – fra coffee table-bøger om modernismens arkitekter

eller nationale industriminder til rapporten fra det lokalhistoriske værksted. I dette erkendelsesspil har de kulturhistoriske museer en vigtig rolle. Museerne forvalter en masse allerede opdagede fortællinger og skal gennem museumsloven høres i

planlægningen. Men gennem forskningen og dialogen med vores brugere opdager vi også stadig nye fortællinger og nye seværdigheder. På den måde nyskabes kulturarven hver eneste dag.

Kulturarv i planlægningen – en konklusion

I et "strategipapir" for kulturarven i Sønderborg Kommune har jeg indledningsvis søgt at give nogle svar på spørgsmålet Hvad er kulturarv?:

- Kulturarv er ikke blot reservater eller monumenter. Det er en kvalitet, som har positiv indflydelse på bosætning, erhvervslokalisering, turisme og (ikke mindst) menneskelig livskvalitet og oplevelsesdimension
- Kulturarv er en bevidsthed, som skal indgå i al fysisk planlægning, men også i kultur- miljø- og arkitekturpolitik, i kultur- og erhvervs politik, branding og turisme, kvarter- og landdistriktpolitik
- Kulturarven kræver bevidsthed, strategi og omhu
- Kulturarv er både det, vi har "arvet", det vi opdager som værdier i nutiden og det, som vi endnu ikke har erkendt
- Kulturarven er snart fælles, snart knyttet til kultur, livsform, klasse, nationalitet osv. Den kan opdages og defineres af såvel kulturarvens fagfolk som af borgerne eller kulturarvens øvrige brugere
- Kulturarven kræver formidling og dialog. Fredning og bevaring kan sikre det umistelige og give de vigtige signaler. Men 95 % af kulturarven kræver beboere og brugeres ægte forståelse, for at blive en del af det levende samfund

Kulturarv og strategi

Halsnæs Kommune i Nordsjælland og Vordingborg Kommune på Sydsjælland arbejder begge aktivt og strategisk med kulturarv i planlægningen for at tiltrække nye borgere og turister. Men deres udgangspunkter er meget forskellige: Det ene sted handler det om by og industri, det andet sted om demokrati og landskab.

Af journalist Bjørn Thomsen

Store dele af Frederiksværk by blev i 2007 udpeget som nationalt industriminde af Kulturarvsstyrelsen. Med den udnævnelse kom Frederiksværk i selskab med for eksempel Carlsberg-komplekset i Valby og Danfoss på Als.

Et aktivt miljø

For Frederiksværk er der imidlertid ikke tale om én enkelt vigtig virksomhed, men om et samlet industrimiljø med en enestående historie, der strækker sig over 250 år. Denne erkendelse satte for alvor kulturarven helt frem i kommunens bevidsthed.

”Allerede i den gamle Frederiksværk Kommune besluttede vi, at indsatsen skulle ligge på den aktive fabriks- og industrihistorie, som stadig den dag i dag er en del af det levende bymiljø. Men måske var vi ikke altid så konsekvente med det. Vi vidste godt, at vi havde et vigtigt stykke kulturhistorie liggende, men det blev for alvor sat i relief, da vi blev Industriminde,” husker *Helle Lunderød (A)*, formand for Udvalget for Kultur, Fritid og Turisme i Halsnæs Kommune.

Efter kommunesammenlægningen har kulturarven dog fået det fokus, den fortjener.

”Vi oprettede et særlig kulturelt udvalg, så vi fik kulturelle og kulturpolitiske overvejelser ind i alle beslutninger. I forhold til kommuneplanen, og hvordan kommunen skal udvikle sig over 10 eller 30 år, har vi sat kultur og kulturhistorie op ved siden af sundhed, miljø og økonomi. Og når vi ser på lokalplanerne, så arbejder vi konsekvent med, at kulturarven skal tænkes ind hver eneste gang. Vi har vænnet os til hele tiden at tænke på den måde,” siger *Helle Lunderød*, som mener, at det har stor betydning for byens borgere.

”I forhold til kommuneplanen har vi sat kultur og kulturhistorie op ved siden af sundhed, miljø og økonomi”

Identitet

”Selvfølgelig betyder det meget for turismen, at vi har det fokus, men den største effekt har nok været for byens borgere. Mange forbinder stadig Frederiksværk med støj, røg og møg, men da vi havde 250 års jubilæum som industriby, genvandt mange respekten for byen. Det var vores identitet, vi genfandt”, vurderer *Helle Lunderød*.

Som mange andre kommuner har Halsnæs et beløb til såkaldte ’strategiske opkøb’. Dette beløb plejer at være forbeholdt opkøb af jord til udstykning til boliger og erhverv, men for nylig valgte kommunen at bruge 4,4 millioner kroner på at købe en gammel historisk bygning.

”Vi anså det for vigtigt at sikre os, at den gamle inspektørbolig ved Gjethuset, hvor

Krudtværket i Frederiksværk. Kanalen, der blev gravet i 1917-19, var forudsætningen for udviklingen af industrien i byen. Foto: Halsnæs Kommune

Teater i Køng. I forgrunden en hørmærk, i baggrunden byens hospital fra Rybergs tid. Foto: Anders Kaas-Sørensen

Tscherning er født, blev på kommunale hænder. Her skal vores museum nu have hovedkvarter”, fortæller *Helle Lunderød* og tilføjer, at alle anså det for vigtigt for byens sjæl, identitet og evne til at tiltrække turister.

Demokrati- og velfærdshistorie

Vordingborg Kommune emmer af en helt anden slags historie – en, demokratisk velfærdshistorie, som stadig er meget nærværende.

”Da vi havde 250 års jubilæum som industriby, genvandt mange respekten for byen. Det var vores identitet, vi genfandt”

På kommunes hjemmeside bydes borgerne velkommen med disse ord: ”Vordingborg Kommune bygger på en spændende historie som hjemsted for Danmarks fødsel og demokratiets vugge. Det er en fortid, vi skal huske og passe på...”

”I 1241 blev Jyske lov givet på Vordingborg Slot, det er da kulturarv så det basker”, siger Vordingborg Kommunes borgmester *Henrik Volmer (A)*. Han fortsætter hurtigt med at nævne Grundtvig, der er født og opvokset i Udby uden for Vordingborg og Ditlev Mon-

rad, der er opvokset i Præstø og har gået på latinskole i Vordingborg, som var to af de drivende kræfter bag grundloven.

Så springer han i tiden til 1780’erne, hvor købmand Niels Ryberg fra København køber godset Øbjerggård i Køng i den nuværende Vordingborg Kommune. Her grundlægger han en af Danmarks tidligste og største linnedfabrikker. De fleste af fabrikens bygninger er for længst forsvundet, men tilbage står spindeskolen, hospitalet og administrationsbygningen, som i dag huser Køng Museum.

Et forbillede for velfærdssamfundet

”Ryberg opløste hoveriet, uddelte nyttige bøger og lønnede distriktslæge og jordemoder. Han startede spindeskolen, hvor man udover at spinde, også lærte at læse og skrive, og han byggede en forløber for det, man senere kalder et alderdomshjem. Han skabte på mange måder et forbillede for velfærdssamfundet”, siger *Henrik Volmer* og forklarer, at det er en vigtig del af baggrunden for den nuværende Vordingborg Kommunes placering blandt de førende kommuner mht. borgernes sundhed og trivsel.

”Og når man sammenholder alle de historier, danner de et billede, som vi forsøger at bygge videre på i dag”, siger han og forklarer, hvordan kommunen allerede i sin vision har taget kulturarven alvorligt og inddraget den i planlægningen.

En særlig demokratimodel

Bag ordvalget: ”Udviklingen af kommunen sker i tæt dialog med borgerne og gennem bæredygtige og helhedsorienterede strategier, planer og handlinger”, ligger der således en klar tråd tilbage til fortiden. Og kommunens indsats med en særlig demokratimodel med 17 lokalråd, er efter *Henrik Volmers* opfattelse en af de vigtigste måder, hvorpå kulturarven bruges strategisk og konkret i kommunens planlægning.

”I 1241 blev Jyske lov givet på Vordingborg slot, det er da kulturarv så det basker”

”Vi har oprettet faste dialogfora mellem udpegede byrådspolitikere og de enkelte lokalråd. Andre steder i landet har noget lignende, og vi har skelet til både Holbæk og Silkeborg, men ingen steder er det, så vidt jeg ved, så udbygget som her”, forklarer borgmesteren.

”Efter Kommunesammenlægningen dækker vi 625 kvadratkilometer, og derfor kan du ikke længere være sikker på at `køledisksnakken´ når frem til politikerne. Det er nødvendigt med en direkte dialog med befolkningen, og det er helt i tråd med vores kulturarv”.

T E M A

"Store Hus" i Avedøre Stationsby. Foto: Kulturarvsstyrelsen

Avedøre Holme. Foto: Hvidovre Kommune

Velfærdsstatens nationalpark

Vi er stadig romantikere, når det gælder forståelsen af, hvad der er kulturarv. Men velfærdsstatens historie er værd at fortælle.

Af journalist *Jesper Vind Jensen*

"Det er et paradoks, at vi elsker velfærdsstaten, men ikke sætter pris på dens bygninger," siger museumschef *Poul Sverrild* fra Historiens Hus Hvidovre. Han forklarer: "Den rationelle, fremskridtsoptimistiske tankegang, der i det 20. århundrede prægede samfundet, har ikke slået rod i kultursynet. Danskerne er stadig romantikere."

Museumschefen fra den københavnske vestegn mener, at de fysiske aftryk af velfærdsstatens byggeboom er bedre end deres rygte. Han siger, at der i Hvidovre eksisterer en modernistisk, funktionalistisk - herunder en brutalistisk - arkitektur, der er lige så meget kulturarv som Kronborg og Ribe Domkirke.

"Vi har næsten ingen kulturarv i gammeldags forstand, men en arketypisk, nybygget, socialdemokratisk velfærdsstatskommune, der efter krigen havde store drømme. Der skulle være industri, bolignøden skulle fjernes, alle skulle have adgang til uddannelse, sundhed kultur- og fritidstilbud, bil, kollektiv trafik og så videre. Hele sangen om velfærdsstaten kan synges i Hvidovre. På godt og ondt", siger *Poul Sverrild*.

Han leder kommunens arbejde med at identificere og præsentere den bygningsmasse, der skal have status af moderne kulturarv. Hvidovre blev nemlig i 2005 sammen med Aalborg, Hjørring og Haderslev udnævnt 'kulturarvskommune'. Pilotprojektet, der løb fra 2005-2007, mandede ud i, at sikring af den moderne kulturarv blev indarbejdet i kommunens planstrategi.

"I Hvidovre eksisterer en modernistisk, funktionalistisk arkitektur, der er lige så meget kulturarv som Kronborg og Ribe Domkirke"

Smukke intentioner

Arbejdet med den moderne forstadskommunes kulturarv har i første omgang handlet om at identificere det repræsentative og tidstypiske.

Der er her sat fokus på Risbjergkvarteret – en ureguleret "shantytown" fra mellemkrigstiden, som bestod af skure, kolonihaver og

sommerhuse. Et område, der med velfærdsstigningen fik lov at knopskyde og udvikle sig til parcelhus- og villakvarter.

Og så er der Bredalsparken fra 50'erne. En stor parkbebyggelse i gule mursten – stadig præget af håndværkstradition – hvor efterkrigsdrømmen om velfærdssamfundet kommer til udtryk gennem den almennyttige og kollektive organisationsform. Sundhed, lys og luft var nøgleord for byggeriet.

Endelig er den store Avedøreplan udvalgt – stationsbyen, holmen og sletten. "Det er en kollektiv drøm om et sted, hvor det skulle være attraktivt at søsætte nye livsformer og fællesskaber, men samtidig er planen den fuldt udfoldede industrialisme-drøm i stor skala", siger *Poul Sverrild*. Stationsbyen fra halvfjerdserne er anlagt i betonmoduler. Her er kæmpeblokken Store Hus omgivet af rækkehuse, butikker, sportsfaciliteter, skole, gymnasium, S-togs station og kirke. Det hele er omkranset af en sammenhængende stokbebyggelse i fire etager, der danner en bymur efter middelalderligt forbillede. Stationsbyen grænser op til en af den københavnske fingerplans grønne kiler, Avedøresletten, og

Villa med 'knopskydning' i Hvidovre. Foto Hvidovre Kommune

Vejleåparken – oprindelig facade. Foto: Claus Bech Danielsen

halvanden kilometer derfra ligger Danmarks største industriområde, Avedøre Holme. "Typisk for halvferdsernes planlægningsfeber var det tanken, at folk skulle bo i stationsbyen, arbejde på holmen og så nyde fritiden på sletten", siger *Poul Sverrild*.

Han forklarer, hvordan den historie kan formidles: "Vi kan jo ikke frede stationsbyen, der er hjem for 6000 mennesker, men i lokalplanen stilles der krav om, at det unikke præg bevares. Derudover er det interessante selve planen. Det handler om at italesætte de

"Faktisk har nogen foreslået, at hvis man skulle lave velfærdsstatens nationalpark, måtte det blive Køge Bugt-planen"

smukke intentioner om at løse boligproblemet. Det kan give en kollektiv identitet til området og gøre det mere attraktivt at bo her", siger *Poul Sverrild* og fortæller, at Historiens Hus vil opsætte informationstavler og drømmer om at indrette en udstillingslejlighed i Store Hus.

"Jeg kunne også godt tænke mig, at der blev offentlig adgang til taget på Store Hus. Derfra

er der udsigt i skala 1:1 til regionalplanlægningen for hele Køge Bugt – boligerne, institutionerne, S-togsbanen, motorvejen og de kunstige badestrande. Faktisk har nogen foreslået, at hvis man skulle lave velfærdsstatens nationalpark, måtte det blive Køge Bugt-planen."

Det store viskelæder

Arbejdet med at italesætte velfærdsstatens kulturarv er noget *Claus Bech-Danielsen* har forsket i som arkitekt og ph.d. ved Statens Byggeforskningsinstitut. Han siger: "Man gør byerne en bjørnetjeneste, hvis man holder fast i, at byernes værdifulde kulturarv alene er at finde i de historiske bykerner. Det fører til et nostalgisk syn på midtbyen. En overdreven dyrkelse af disse historiske 'sukkerkvalde' kan ikke bære, at hele den øvrige by hænger deres identitet på dem. Og det vil betyde at vi får randområder, der stigmatiseres som historieløse", siger *Bech-Danielsen*.

Han ser byggeboomet i 60'erne og 70'erne som en fantastisk fortælling, der blandt andet handler om velfærdsstatens bestræbelse på at skabe gode boliger, der var til at betale for enhver. Desuden var perioden præget af store arkitektoniske bedrifter, der blandt andet indeholdt nogle byggetekniske kvantespring. Men det er ikke altid så nemt at bevare oprindelige byggerier, siger han: "Mange steder har man brugt det store

viskelæder ved renoveringer. Mange byggerier har fået facader i farver som mintgrønt, eller fået anlagt nye altaner eller udestuer, der ødelægger det oprindelige, stramme formudtryk."

"Problemerne skyldes især bebyggelsernes enorme skala. Der er ikke som i den traditionelle form for bygningsbevarelse tale om, at man kan pege på et lille enkeltstående bygningsværk, der kan fredes"

Claus Bech-Danielsen påpeger dog, at det ikke er problemfrit at frede 60'ernes og 70'ernes gigantiske byggeprojekter: "Det nytter ikke noget, at beboerne skal leve under umenneskelige forhold, blot fordi der er tale om et epokegørende og tidstypisk byggeri", siger han og afslutter: "Bygningernes problemer skyldes især bebyggelsernes enorme skala. Der er ikke som i den traditionelle form for bygningsbevarelse tale om, at man kan pege på et lille enkeltstående bygningsværk, der kan fredes. Her ligger bygningerne side om side, og den uendelige gentagelse af den samme type, er jo netop det typiske for perioden. Men vil vi bevare det?"

T E M A

Bryggerigården på Carlsberg. Foto: Nana Reimers

Danskernes holdning til den industrielle kulturarv

En undersøgelse fra 2007 viser, at 92,4 % af danskerne synes det er en god idé at anvende tomme industribygninger til nye funktioner. 61 % siger ligefrem, at de godt kan se sig selv bo i en renoveret industribygning. 79 % udtaler, at de særligt ønsker at bevare bygninger af arkitektonisk værdi, mens over 60 % også ønsker at bevare bygninger, der fortæller historien om Danmark som industrination eller lokalområdets historie. Opbakningen er landsdækkende.

Kilde: Bygningskultur Danmark

Mere end en kulisse

På Carlsberg bruges historien og den historiske struktur aktivt i byomdannelsesprocessen.

Af journalist Marie Leth Rasmussen

Næste år starter en unik byomdannelsesproces, når Carlsberg bryggerierne flytter det sidste af sin ølproduktion ud fra det 33 ha store område mellem Valby og Vesterbro og skaber en ny bydel i København ved

”Projektet kan slet ikke tænkes uden historien. Det er altafgørende, at de unikke bygninger bliver stående, og at bydelen kommer til at afspejle de værdier, som karakteriserer Carlsberg”

navn Carlsberg. En bydel præget af 150 års industrihistorie, hvor historien og virksomhedens værdier vil være en altafgørende del af byomdannelsesprocessen.

”Projektet kan slet ikke tænkes uden historien. Det er altafgørende, at de unikke bygninger bliver stående, og at bydelen kommer til at afspejle de værdier, som karakteriserer Carlsberg: Vores folkelige appel, interessen for kunst, naturvidenskab og kultur samt respekt for individet. Vi vil ikke være en

enklave, men et spejl for samfundet. En smeltedigel hvor kultur, naturvidenskab og kunst blandes og skaber noget nyt”, siger direktør i Carlsberg *Lars Holten Petersen*.

Kælderplan som struktur

Konceptet og helhedsplanen for bydelen er designet af arkitektfirmaet Entasis, som vandt den åbne konkurrence i maj sidste år.

”Da vi gik i gang med projektet, var det vores mavefølelse, at det aldrig er lykkedes at skabe en by med integritet og venlighed i den skala så hurtigt. Der skal være en bymæssig kompleksitet og historie, som styrer struktur og rum”, siger *Christian Cold* fra Entasis.

Da Carlsberg kom med deres kælderplan og bad om inputs til, hvad de skulle bruge kældrene til, fik Entasis den idé at bruge planen som den bærende idé i struktureringen af byrummene i den nye bydel. På den måde ville bydelen få de lag og den kompleksitet, som kendetegner en by, der er vokset frem gennem mange år.

”Alle kældrene er forbundet med gange og er langsomt vokset frem i løbet af 150 år. Det

giver en masse irrationalitet, selvom planen er tegnet af ingeniører. Vi tog kælderplanen og projicerede den op på terræn – nærmest som om vi gik med et stykke kridt og tegnede byens vigtige rum op, ligesom i Lars von Triers film *Dogville*. Stregerne gav ikke klassisk skønhed. Nogle steder var byrummene deformet og alt for lange i forhold til bredden,

”Vi skal stadig fornemme duften af bryggerhestens pis - ellers bliver det for pænt, ligesom i Ørestad”

men de skæve geometrier viste sig ikke kun at bære på integritet men også funktionalitet; eksempelvis viste en uforholdsmæssig lang plads sig at være perfekt til en markedsplads. Uden stregerne havde vi sikkert tegnet en rationel kvadratisk plads, hvor man let ville fare vild. Kælderplanen gav os en masse, vi ikke selv kunne lave”, siger *Christian Cold*.

Historien som metodik

Entasis har også brugt historien som metodik i den overordnede strukturering af bydelen. Ligesom virksomheden Carlsberg startede

Moderne byliv i historiske rammer i den nye bydel, Carlsberg. Illustration: Entasis

øverst på bakken og hen over halvandet hundrede år udvidede sig nedad mod Vesterbro, vil den nye bydel blive tættere og tættere, jo nærmere den kommer på Vesterbro. Hermed skabes der forskellige niveauer i bydelen, og den bliver ikke så let at afkode. For at sikre at der er liv fra starten, vil de bygninger, der ikke skal blive stående, først blive revet ned, når det er yderst nødvendigt. Indtil da vil de blive stillet til rådighed for sport, kontorer og andre faciliteter, som trækker folk til området og skaber liv fra første dag.

Også plads til industriens rationelle bygninger

Carlsberg rummer både fantastiske og kendte bygninger som Elefantporten og mere rationelle og anonyme industribygninger. En del af de rationelle industribygninger skal rives ned, men nogle får lov til at blive stående, selvom de mangler de fine detaljer, der karakteriserer de ældste byggerier i området.

”Som udgangspunkt bevarer vi mere end man foreslog i konkurrenceprogrammet. Selvom bygningerne måske ikke er elaboreret så fint, vidner de alligevel om, hvad stedet er blevet brugt til. Vi skal stadig fornemme

duften af bryggerhestens pis - ellers bliver det for pænt, ligesom i Ørestad, og vi mister historien om, hvad stedet har været”, siger *Christian Cold*.

”Grimme bygninger kan også være bevarelsesværdige, hvis de for eksempel fortæller om teknologiske eller infrastrukturelle udviklinger”

Historie er mere end en facade

Carlsbergs løsning er den rigtige vej at gå, hvis man spørger museumsinspektør på Arbejdermuseet *Jacob Bjerring Hansen*: ”Når jeg viser rundt i industriområder, så er det meget ofte facader og bygningskroppe, folk kigger på. Så prøver jeg at fortælle dem at grimme bygninger også kan være bevarelsesværdige, hvis de for eksempel fortæller om teknologiske eller infrastrukturelle udviklinger.”

Presset fra markeds kræfterne skyder ofte de historiske hensyn til side. Men det behøver

ikke at være forbundet med store omkostninger at lade de historiske spor blive stående. Et gammelt jernbanespor eller et hjørne af en portnerbolig rummer en stor formidlingsmæssig værdi, og det koster ikke noget at lade det stå, mener *Jacob Bjerring Hansen*, som kritiserer kommuner og developere for kun at fokusere på det æstetiske og overse de kulturhistoriske aspekter i byomdannelsesprocesserne.

”Jeg synes jo, at der er en hel del steder som fx den Kgl. Porcelænsfabrik og Alfred Benzons fabrikker, hvor man bare sælger produktet og lægger en historie ved. Det er mere en salgstale end et indholdsaspekt. Når man først bor der, er der ikke noget tilbage. Jeg så gerne, at historien blev formidlet til dem, der boede på stedet, ligesom Carlsberg har planer om at gøre. Så når man bor i tappehal 1, så ved man, at det var her, kvinderne plejede at stå og tappe øl på flaske – og at det betyder noget for en! Det er ikke kun en god historie at fortælle vennerne fredag aften, det er mere end det. Det er en fornemmelse af at være en del af historien. Det får måske også folk til at passe bedre på bygningerne, hvis de ser sig som en del af noget større”, slutter *Jacob Bjerring Hansen*.

Andet end havudsigt

Svendborg Havn. Træskibsmiljø og industri på Frederiksøen. Foto: Thomas Gaarde Madsen, Svendborg Kommune

Havneomdannelser er blevet en måde at markere en bys identitet. I artiklen fortæller Svendborg Kommune og Middelfart Kommune, hvad de har lagt vægt på i deres havneomdannelsesproces.

Af journalist Marie Leth Rasmussen

Flere og flere industrier flytter væk fra havnene, og det giver mange kommuner adgang til nye byudviklingsområder. Her er mulighed for at bygge attraktive og individuelle boliger med udsigt ud over vandet. Men havnen er mere end havudsigt. Det er også et grænse-land præget af sin helt egen logik. Og har man blik for at bevare nogle af de sammenstød, logikker, ordner, som findes på havnen, kan man tilføje byen som helhed ny dynamik og energi, mener lektor på Arkitektskolen i Aarhus *Ellen Braae*.

En flydende tilstand

”Vi står i en fuldstændig unik situation, hvor man skal gentænke overordentlig mange attraktive kvadratmeter på én gang. Men i stedet for at have som mål at normalisere havnen og få den til at ligne byen så hurtigt som muligt, skal man give plads til at lade den flydende tilstand strække sig over længere tid. I stedet for at rive alle industribygninger ned med det samme, kan man lade nogle stå i en overgangsfase, som kan bruges til værksteder, øvelokaler, småindustrier osv. På den måde holder man fast i havnens særegenhed og holder dens inkubatorfunktion i forhold til byen åben i længere tid”. Kulturarven skal integreres i nutiden på en meningsfuld måde, mener *Ellen Braae*, som advarer mod at tage bevaring for bogstaveligt:

”Vi skal ikke ende som kustoder i vores egen verden, ligeså lidt som vi skal rydde alt og starte fra scratch. Der er en større rigdom i at gå i dialog med fortidens efterladenskaber uden at gøre det til hverken kitsch eller et museum. På den måde kan man styrke egenarten det pågældende sted. Hvilke dele af kulturarven man vælger ud, er – bortset fra uomgængelige klenodier - i sidste ende op til den enkelte kommune og bestemt af det konkrete projekt. Det kan være styret af et tilbageskuende, nostalgisk blik eller et mere usentimentalt, som leder efter strukturel, arkitektonisk, social eller kulturel ’kapital’.”

”Vi skal ikke ende som kustoder i vores egen verden, ligeså lidt som vi skal rydde alt og starte fra scratch”

Svendborg

Efter en bred og engageret offentlig debat vedtog byrådet i Svendborg i 2005 en rammelokalplan for inderhavnen og banearealerne, som åbnede for en omdannelse af havnen. Det første led i processen var en ændring af vejstrukturen, der skulle skabe bedre sammenhæng mellem by og havn og frigive flere kvadratmeter ved havnen. Et stort anlægs-

projekt inkluderer bl.a. en ny hovedkloak og beløber sig til knap 90 mio. kr. De andre projekter er under modning og udvikles i flere etaper, mens store dele af havnen får lov til at stå uberørt – med den rå industri. Nogle steder, hvor den oprindelige industri er flyttet ud, er andre funktioner flyttet ind som i de gamle Kellogg’s bygninger, hvor der blandt andet er fitnesscenter og go-kartbane.

”Vi beholder meget. Vi vil ikke smide industrien væk – den er en naturlig del af havnen”, forklarer *Morten S. Petersen (V)*, formand for plan- og kulturudvalget i Svendborg Kommune. ”Det tænker vi også på i vores udviklingsprojekter omkring for eksempel Frederiksøen, som vi begynder at udvikle på om tre-fire år. Her ligger to af byens gamle værfter, det ene – Svendborg værft - har ikke været i drift i de sidste 10 år, mens det andet – J. Ring Andersen Skibsværft - er verdenskendt for sit arbejde med gamle træskibe. Det er noget, som folk føler stærkt for, så selvom der bliver øget offentlig adgang til øen, betyder det ikke et farvel til industrien. Folk er meget bevidste om, at den er en del af vores kulturarv”, siger han.

Den maritime identitet

Havneomdannelsen skal trække på byens maritime identitet. I området omkring

Middelfart havnefront. De nye boliger på havnen med den gamle bydel i baggrunden. Foto: Lisbeth Behrendt, Middelfart Kommune.

Danskernes holdning til havneomdannelselse

En undersøgelse fra 2007 viser, at 82 % af danskerne synes det er en god idé at bruge fiskeri- og industrihavnene til nye funktioner. 82 % ønsker at bevare hele det oprindelige havnemiljø eller dele af det – inklusiv fiskerihavnens skure, tørre- og tjærepladser. Der er lidt mere skepsis, når det kommer til det industrielle havnemiljø. Her mener kun 21 %, at fx kraner og siloer udgør en del af det oprindelige havnemiljø, og derfor bør bevares.

Kilde: Bygningskultur Danmark

Nordre Havnevej vil eksisterende industribygninger blive revet ned for at give plads til et stort areal til liberale erhverv med et maritimt islæt. I området omkring Jessens Mole er det planen at anlægge et stort grønt rekreativt område, hvor borgere og sejlere skal kunne sætte sig, grille, spille petanque eller stikke fødderne i vandet. Forbindelsen mellem havnen og resten af byen skabes mellem Jessens Mole og Toldbodvej, hvor der anlægges en trafikterminal, nye boliger, oplevelsesindustri og påtænkes et nyt bibliotek. Samtidig bevares en del af de gamle bygninger i området.

”Vi vil ikke smide industrien væk – den er en naturlig del af havnen”

”Det har været vigtigt for os at skabe et blandet miljø, som afspejler havnens kultur gennem tiderne – både det moderne og det gamle”, siger *Morten S. Petersen*.

Middelfart

I Middelfart trækker havneomdannelsen blandt andet på byens historie før 1900, samt på byens identitet som købstad. Men der er også blevet rum til et nyt kulturcenter og nye boliger.

”En købstads historie hænger sammen med dens havn. Den var en del af erhvervslivet i gamle dage og mange gange forsvinder købstadsidentiteten, når den kommunale trafikhavn nedlægges. I processen har vi derfor været meget omhyggelige med at få alle hørt og lagt de rigtige planer, som kan holde mange årtier frem”, siger borgmester i Middelfart Kommune *Steen Dahlstrøm (A)*.

Træskibe og jazz

Allerede i 1987 udskrev kommunen en arkitektkonkurrence for at sætte gang i omdannelsen af havnen. Men planerne kom først for alvor i gang, da virksomheden NKT blev opkøbt i 2000. I forbindelse med opkøbet blev det aftalt, at havnens andre industrivirksomheder flyttede over til NKT's store havneareal, så lastbiltrafikken kunne ledes uden om byen og et stort areal frigives til andre aktiviteter.

Lokalplanen for havnen blev vedtaget i 2000 og kort derefter gik omdannelsesprocessen i gang. I 2006/2007 stod hele havneområdet færdigt.

”Centralt i havneomdannelsen har været at bevare miljøet med de hængende haver fra de gamle huse, træskibene og mødestederne som fx det gamle bådværft. De lidt nostalgiske miljøer fra de gamle dage. I havnen kan lystsejlere lægge til og komme til jazz-festival om sommeren”, siger *Steen Dahlstrøm*.

Balance mellem gammelt og nyt

Det moderne islæt på havnen findes på Kulturøen. Her er turistkontor, biograf og caféer med udsigt ud over Lillebælt. Mellem det gamle og nye havneområde er et stort offentligt tilgængeligt areal med bassiner, hvor folk kan spille beach volley om sommeren og stå på skøjter om vinteren. Et område med liv året rundt - ikke mindst takket være nye cafeer, boliger og en havnepromenade, hvor borgere og turister kan nyde udsigten ud over broerne.

”Centralt i havneomdannelsen har været at bevare de lidt nostalgiske miljøer fra gamle dage”

”Når man skal lave en havneomdannelselse, gælder det om at skabe en balance mellem nyt og gammelt. Man skal både have mod til forandring og til at bevare. Det har været et langt sejt træk, men holder man fast, så lykkes det til sidst”, konkluderer *Steen Dahlstrøm*.

TEMA

KORT NYT

Kulturarkivkommune – 2. udbudsrunde

På baggrund af de positive erfaringer fra den første runde af kulturarkivkommuner, har Kulturarkivstyrelsen startet en anden udbudsrunde. Igen er den kommunale interesse stor: 33 kommuner har sendt forslag ind, og ansøgt om at blive kulturarkivkommune. Ti af disse kommuner er nu med i opløbet. Resultatet bliver offentliggjort senest den 20. juni 2008.

De ti kandidater til projektet er kommunerne: Esbjerg, Fåborg-Midtfyn (i samarbejde med Svendborg, Langeland og Ærø), Halsnæs, Mariagerfjord, Randers, Svendborg, Syddjurs, Tønder, Vejle og Vordingborg.

Havne

I løbet af sommeren udsender Kulturarkivstyrelsen en stor undersøgelse i bogform: 'Industrisamfundets havne 1840-1970'. Undersøgelsen er udført af Odense Bys Museer. Som opfølgning på undersøgelsen samarbejder Kulturarkivstyrelsen med NIRAS Konsulenterne om en publikation, der skal præsentere 10 eksempler, hvor industrihavne er anvendt som en kulturarkivressource. Publikationen forventes udgivet i november 2008.

Efteruddannelse i bygningsbevaring

Arkitekter, tekniske rådgivere, kommunale byggesagsbehandlere og andre interesserede får nu tilbuddet om en efteruddannelse inden for bygningsbevaring. Det er Center for Bygningsbevaring i Raadvad, der sammen med Kulturarkivstyrelsen og Arkitekternes Efteruddannelse står bag tilbuddet.

Hele forløbet omfatter 13 intensive kursusdage plus et afsluttende symposium på Fyn. Man kan vælge at tilmelde sig hele kursusrækken, en enkelt eller flere kursusdage. Programmet byder på bygningsbevaring i både teori og praksis: Hvilke krav stiller lovgivningen til restaurering af fredede og bevaringsværdige huse? Hvordan kan man få støtte fra det offentlige? Hvor meget skal bevares og hvordan? Hvilke materialer, konstruktioner og håndværksmetoder skal man bruge, når det nye skal arbejde sammen med de eksisterende materialer og konstruktioner i huset?

En del af undervisningen foregår i restaureringsværkstederne i Raadvad, hvor deltagerne selv skal vurdere materialer og afprøve metoder.

Kursusdagene er placeret med tre eller fire ugers mellemrum. Forløbet slutter med et symposium den 14. maj 2009 i Viby på Fyn.

Detaljeret program og uddybende oplysninger – www.bygningsbevaring.dk

Tilmelding – www.arkitektforeningen.dk

Foto: www.bygningsbevaring.dk

Industrisamfundets kulturarv

I 2004-2007 satte Kulturarkivstyrelsen fokus på Industrisamfundets kulturarv. Det førte bl.a. til udpegningen af 25 nationale industriminder og 161 regionale industriminder. De nationale industriminder præsenteres i bogen 'Industri Industri – 25 stk. dansk kulturarv', som kan købes i boghandlen eller hos Gads Forlag for 149 kr. (208 sider). De regionale industriminder kan ses på Kulturarkivstyrelsens hjemmeside.

Kursusforløb: Kulturarven som ressource i den strategiske og fysiske planlægning

I foråret 2008 har Dansk Byplanlaboratorium og Kulturarkivstyrelsen udbudt et kursusforløb om kulturarv og planlægning.

Kurset sigter mod at styrke samarbejdet om kulturarven. 15 kommuner er tilmeldt kurset og hver kommune deltager med en gruppe bestående af som minimum en planlægger og en medarbejder fra det lokale museum.

Den første af i alt 3 kursusdage blev afholdt i Odense den 8. maj. Et af oplæggene på dagen blev holdt af museumschef Poul Sverrild, Historiens hus Hvidovre. Med udgangspunkt i egne erfaringer, talte han om forskelle i arbejdskulturen og tilgangen blandt hhv. planlæggere og historikere. Følgende er uddrag fra hans oplæg:

"Mødet mellem den kulturhistoriske museumsverdens faglighed og den verden, som teknikeren/planlæggeren manøvrerer i, er selvsagt udfordrende. Kulturhistorikerens afsæt er den fagligt baserede frie fortolknings- og holdningsret, medens planlæggeren lever i en verden, som er reguleret af love og bekendtgørelser."

"Kulturelle barrierer er det største problem for frugtbar kommunikation. Som lokalt arbejdende kulturhistoriker vil man nødvendigvis være præget af kærlighed til genstanden, man arbejder med. Og det hænder - ved vi godt - at kærlighed gør blind. Det er én af årsagerne til, at kulturhistorikerne ofte fra forvaltningens side opleves som udviklingsfjendske fastholdere, som stædigt kæmper kampe, der for alle andre synes tabte på forhånd."

"At have en fælles succes i rygsækken er stærkt fremmede for fremtidigt samarbejde".

"Vi har oplevet, hvor langt vi kan nå, når vi accepterer, at vores vilkår er forskellige, og vores tilgange er forskellige. Den regelstyrede virksomhed skal have sine behov opfyldt, og respekten for kulturhistorien kommer, når vi demonstrerer, at vi kan spille med i begge verdener."

KORT NYT

Design din by - konkurrence for unge

Vores byer skal være sjovere, sundere og mere sociale at leve i. Det er meldingen fra en række unge fra hele landet, som sprang ud som bydesignere i konkurrencen "Design din by".

Kontorlandskaber med knald på farverne, huse formet som croissanter, multireligiøse kirker og enhedsgymnasier er blandt de indkomne forslag.

Fællesskab er i den grad et gennemgående tema i forslagene: Der kredses om fællesskaber i cyberspace, fællesskaber på tværs af uddannelsesinstitutioner, fællesskaber i blandede boligområder, arbejdsfællesskaber, midlertidige (nomade)fællesskaber og fællesskaber på tværs af religiøse grænser.

Konkurrencen er udskrevet af Det Biovidenskabelige Fakultet, KU. Resultatet blev offentliggjort den 15. maj. Læs dommerbetænkningen og se vinderforslagene på www.designdinby.dk

Børn og Byudvikling

'Børn og byudvikling' er en publikation om inddragelse af børn i byudvikling og byfornyelse. Publikationen er udarbejdet af Dansk Byplanlaboratorium for Velfærdsministeriet og indeholder 13 inspirerende eksempler fra hele landet. Læs f.eks. om ungdomsjournalisterne i Odsherred Kommune, modelbyggerne i Kolding eller fotograferne i Nordvest kvarteret i København.

Publikationen giver inspiration til alle, der gerne vil lægge strategier for inddragelse af børn og unge.

Se mere på www.byplanlab.dk

Foto: Næstved Kommune

NYP Summercamp 2008

Netværk for yngre planlæggere afholdt den 22. – 24. maj summercamp i Gribskov Kommune. Overskriften for arrangementet var "Byprofiler i Videnssamfundet". 22 deltagere fra hele landet – herunder 3 kommuner, 3 rådgivningsvirksomheder og 3 uddannelsesinstitutioner - deltog på campen.

Med videnssamfundet som den overordnede teoretiske ramme og med udgangspunkt i de byprofiler, som er defineret i Gribskov Kommunes planstrategi, skulle deltagerne komme med forslag til udviklingen på tre konkrete sites i hhv. Helsingør, Gilleleje og Græsted. Som en afslutning på arrangementet blev resultaterne præsenteret for Gribskov Kommunes borgere og overdraget til Kommunens planudvalg.

På www.nyp.dk kan man se gengivelser af plancher, fotos fra summercampen samt en film der blev optaget i løbet af de 3 dage.

Summercampen var den 5. som blev arrangeret af NYP.

Rapport om byggeri i landzonen

Aalborg Universitet har undersøgt byggeriet i landzonen fra 2000 til 2005. Udgangspunktet er, at det åbne land gennemgår en markant ændring i disse år, blandt andet som følge af industrialisering og koncentreret af den landbrugsmæssige produktion.

Rapporten indeholder en undersøgelse af omfanget af nyopført byggeri samt placeringen i landskabet i forhold til nærmere specificerede arealudpegninger og landskabs-elementer.

Konklusionen i rapporten er, at en betydelig del af det nyopførte byggeri i Danmark foregår i landzonen. Af dette er en del placeret i områder, der er udpeget som natur eller fremtidig natur. En anden konklusion er, at der er store regionale forskelle. Rapporten siger ikke noget om, hvorvidt omfanget af byggeri er meget eller lidt, om konsekvenserne af placeringen af byggeriet eller om ansvaret på myndighedernes side

Rapporten kan hentes på www.dn.dk

Sådan kan Öresundsregionen se ud om 30 år!

Det er titlen på en indbydende og handy publikation om den netop afsluttede idékonkurrence: 'Öresundsvisioner 2040'.

Konkurrencen efterlyste koncepter, som kan afløse den berømte Fingerplan som retnings-giver for udviklingen på Sjælland og i Skåne.

Det er slående, at mange af de deltagende teams har undladt at give forslag til en fysisk struktur for regionen. De arbejder i stedet med planprincipper.

Publikationen beskriver alle 15 forslag fra anden runde og kan rekvireres hos Realdania, der har udskrevet konkurrencen.

Det samlede materiale kan ses på www.byplanlab.dk

Illustration: I: I Landskab

Aftale om kommunernes vindmølleplanlægning

KL og miljøminister Troels Lund Poulsen har indgået en aftale om kommunernes vindmølleplanlægning frem til og med 2011.

Aftalen medfører, at kommunerne samlet set skal reservere arealer til nye vindmøller på i alt 75 MW i hvert af årene 2010 og 2011. Med aftalen er der skabt grundlag for at sikre en sammenhæng mellem vindmølleplanlægningen og kommunernes øvrige planlægning for det åbne land.

Kommunekontakttrådene (KKR) i de fem regioner er omdrejningspunktet for kommunernes opfyldelse af aftalen.

Se aftalen mellem KL og miljøministeren på www.kl.dk.

DIGITALE KOMMUNEPLANER SLÅR IGENNEM!

Følg med i netværkets arbejde på det interaktive site, hvor også du kan stille spørgsmål og bidrage med dine erfaringer – også selvom du ikke er med i netværket: <http://digitalkp.planog.dk/>

CMS, interaktive søgemuligheder, web-GIS, fuld integration og fuldblods digital produktion. Det er bare nogle af de begreber, du bliver præsenteret for i denne artikel. Denne gang dykker vi ned i et af Planogs eksempelprojekter, for at formidle erfaringer og status fra netværket med 11 kommuner, der udvikler digitale kommuneplaner.

Mindst 53 danske kommuner vil lave en digital udgave af Kommuneplan 2009. Det fremgår af en spørgeskemaundersøgelse Planog foretog i maj 2008 blandt deltagerne i Det elektroniske netværk. Ser man lidt nærmere på besvarelserne, fremstår det klart, at de 53 kommuner opfatter 'en digital kommuneplan' meget forskelligt. En erkendelse vi også har måttet gøre os i Planogs eksempelprojekt – 'Netværk om digitale kommuneplaner'. Netværket omfatter 11 kommuner og på det første møde i december 2007 var der mere eller mindre 11 forskellige bud på, hvad en digital kommuneplan egentlig er for en størrelse. Derfor brugte vi lidt tid på at nærme os hinanden og arbejder nu ud fra tre overordnede definitioner på 'en digital kommuneplan':

- CMS (Content Management System) integreret med WEB (GIS) med de medfølgende interaktive søgemuligheder, systemer og databaser imellem. En fuldt udviklet digitaliseret kommuneplan, der omfatter alle plantyper med kort og tekster og også er produceret digitalt.
- Web-GIS i en kombi-løsning med både interaktive søgemuligheder og pdf'er. Typisk er rammedelen web-GIS og indeholder søgemuligheder, mens hovedstrukturen og forudsætningerne er uploadet som pdf'er.
- En pdf – den trykte papirudgave er det primære medie, der dog opdeles i en til flere pdf'er, der er tilgængelige på kommunens hjemmeside.

Et skøn ud fra besvarelserne er, at 20 kommuner har ambitioner om at levere en fuldblods digital kommuneplan 2009. Omkring 10

Kommuner uploader kommuneplanen som pdf, og de resterende og dermed langt de fleste kommer i mål med kombi-løsningen.

Udfordringerne og uvishederne i arbejdet med digitale kommuneplaner taget i betragtning, så er det et imponerende ambitionsniveau. Omvendt kan man også argumentere, at der er lang vej endnu, hvis man tager afsæt i, at en digital kommuneplan først er ægte digital, når der er tale om en digital produktion af indhold samt fuld integration til fx opdatering fra centrale registre og automatisk hentning af data fra andres og egne systemer. Noget helt andet er, at vi ikke kan undlade at stille spørgsmålstegn ved, om man i 2008 kan sige, at en pdf på nettet er en digital kommuneplan?

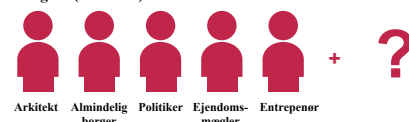
Til ære for hvem

"Vores politikere vil ha' det" er et velkendt svar på spørgsmålet om, hvorfor en planafdeling giver sig i kast med en digital Kommuneplan 2009. Og selvom embedsmænd generelt gerne står på hovedet for at indfri de politiske forventninger, så er politikere langt fra de eneste brugere af en digital kommuneplan. Det fremgår også tydeligt af besvarelserne fra Det elektroniske netværk. Gennemsnitligt fremhæves fire typer af brugere af kommuneplanen:

- Borgerne
- Politikerne
- 'Professionelle' (ejendomsmæglere, bygherrer, entreprenører mv.)
- Interne kollegaer i kommunen/administrationen.

"Netværk om digitale kommuneplaner" mødtes i februar 2008 og arbejdede med målgrupper til digitale kommuneplaner. Forskellige øvelser blev præsenteret, fx hvordan man udpeger sine målgrupper, hvordan man kan prioritere mellem flere målgrupper og hvordan man får viden om sine målgrupper, fx ved at lave fiktive arketyper, også kaldet 'personae'.

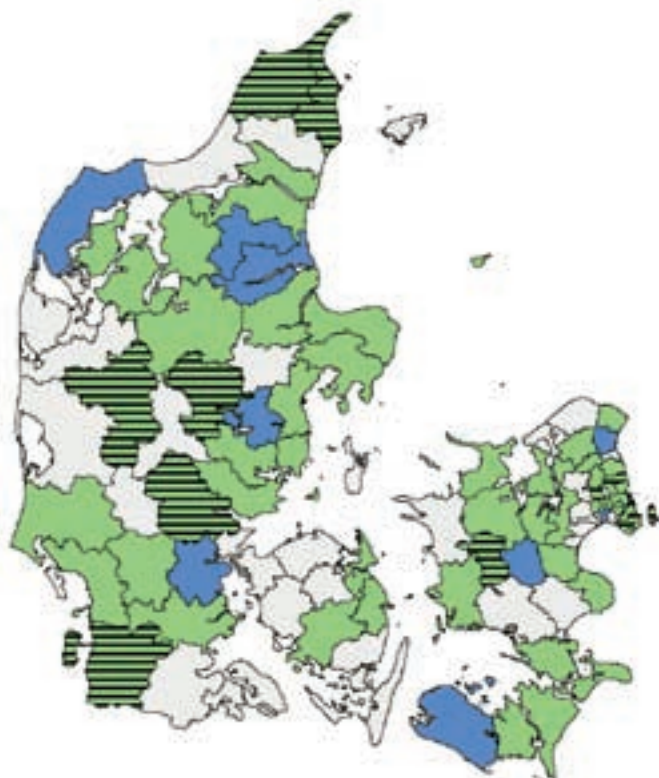
Borgere (frontend):

Kommunen (backend)

PLAN09 siderne

Digital Kommuneplan	
Ja	(53)
Nej	(9)
Ikke Besvaret	(24)
Plan udgave	
Nej	(1)

Plan09 stillede i maj 2008 Det elektroniske netværk en række spørgsmål om deres arbejde med digitale kommuneplaner. Se flere svar på: <http://www.plan09.dk/Netvaerk/Elektronisk/>

En kommuneplan bør være interessant læsning for alle fire brugertyper, men de klikker ofte ind på hjemmesiden for at søge efter forskellige oplysninger. Politikerne vil gerne danne sig et overblik over et tema eller måske et specifikt område. Det vil entreprenøren også, men han leder også efter oplysninger om, om han må bygge en butik på den grund, han overvejer at købe. Borgeren søger svar på, hvor han må bygge sin carport, mens en kollega fra forvaltningen har brug for overblik over gældende regler for et bestemt område.

Kunsten er altså at designe en hjemmeside, der kan indfri de forskellige brugeres forventninger til at finde det materiale de har brug for. Den almindelige netbrugers tålmodighed er kort. Det handler om at guide brugeren ind til det stof han har brug for vha. færrest mulige klik. Og det handler om at gøre det uden at tale ned til den erfarne developer eller at tale hen over hovedet på en helt almindelig borger, der let fortaber sig i ukendte begreber som 'rammer og retningslinjer' eller 'detailhandel' og 'hovedstruktur'. Derfor er det tankevækkende, at kun to kommuner ud af de 68 som svarede gennem Det elektroniske netværk nævner, at de har prioriteret i målgrupperne. De øvrige kommuner nævner nogle eller alle fire typer af brugere til deres digitale kommuneplan.

Vi ved, at kommunerne er optaget af at vælge teknisk platform og af at producere indhold til kommuneplanen. Men vi håber at de kommende måneder også vil byde på udvikling af forskellige portalindgange målrettet til de forskellige brugertyper... Skulle du være interesseret i mere viden om målrettet design af hjemme-

sider, så klik dig videre til eksempelprojektets arbejde med dette emne på www.plan09.dk/digitaltkp, hvor du finder et direkte link til materialet.

Status fra eksempelprojektet

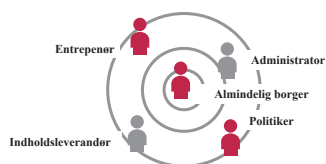
Netværket med de 11 kommuner forsøger at knække nødden med at få udarbejdet en datamodel for retningslinjerne, som overholder udmeldingerne fra By- og Landskabsstyrelsen. Men netværket eksperimenterer også med formidlingen af retningslinjerne i forhold til resten af kommuneplanens indhold. Fx kunne et scenarie være at lade retningslinjerne smelte sammen med hovedstrukturen, hvilket er til fordel for brugeren. Netværket regner med at have skitseret en prototype for retningslinjerne, og ikke mindst formidlingen af dem, inden sommerferien.

Brug naboens dybe tallerken

At dømme ud fra de henvendelser vi får i Plan09-sekretariatet og besvarelserne fra Det elektroniske netværk, er det for mange kommuner en stor opgave at udvikle en digital kommuneplan samtidig med, at indholdet skal produceres. Opfind ikke altid den dybe tallerken selv, men udnyt netværkets erfaringer og arbejde! Sæt også et kryds i kalenderen torsdag den 28. august 2008. Den dag inviterer Plan09 til en workshop om de aktuelle udfordringer i arbejdet med digitale kommuneplaner. Mere information følger senere.

Af Svend Erik Rolandsen & Christina Krog, Plan09

Prioriter målgrupper (vigtigste i midten)

- + Ger det muligt at målrette løsningsforslag
- Kan blive udtryk for politisk ønske, snarere end hvem der har det største behov

Papirfabrikken i Silkeborg. Vinder af Byplanprisen 2007

Hvem skal have Byplanprisen i år?

Hermed indkaldes forslag til Byplanprisen 2008. Byplanprisen uddeles hvert år til en kommune, en region eller en organisation, som har gjort en særlig indsats for at fremme gode og smukke bymiljøer og landskaber. Byplanprisen uddeles til planlægning, som er udtryk for nytænkning.

I år vil der blive nomineret 3 eksempler på inspirerende planlægning. De nominerede projekter vil alle blive beskrevet i Byplan Nyt. Afsløring af vinderen og uddeling af prisen vil foregå på det årlige Byplanmøde i oktober. Sidste års vinder var Papirfabrikken i Silkeborg.

Forslag kan indstilles af planmyndigheden selv eller af foreninger, organisationer eller privatpersoner. Byplanjuryens medlemmer har også indstillingsret. Juryen består af 5 medlemmer udpeget af Akademisk Arkitektforening, Dansk Byplanlaboratorium og Foreningen af Byplanlæggere.

Forslagene skal være Dansk Byplanlaboratorium i hænde senest mandag d. 23 juni 2008 kl. 12.00. Se nærmere om krav og procedure på www.byplanlab.dk

dansk byplan
laboratorium

LANDINSPEKTØRERNE HVENEGAARD A/S

Byplanlægger med iværksætterånd

Vi søger byplankonsulent med potentiale til - med tiden - at lede og videreudvikle vores byplanafdeling.

Med potentiale mener vi

- bred erfaring med byplanlægning,
- lyst og evne til at lede projekter og kolleger,
- god til at formidle og præsentere en sag og
- sans for samarbejdets kunst.

Når vi efterlyser iværksætterånd, er det fordi vi med den eksisterende bemanning kan se, at der er nok at lave men også flere udviklingsmuligheder. Du skal have modet og lysten til at arbejde som byplankonsulent og til at udvide og videreudvikle afdelingen.

Stillingen varetages i dag af en, der af aldersmæssige grunde vil levere stafetten videre inden for en overskuelig fremtid. Kan og vil du overtage den?

Arbejdsbordet står i Svendborg, og du får to kolleger, en landskabs- og en byplanarkitekt. Til en start!

Og hvem er vi?

Vi er et landinspektørfirma, som er 'vokset med opgaven'. Vores kunder - investorer og kommuner - løser i dag mere sammensatte opgaver, og deri ligger ofte nødvendigheden af et tæt kendskab til den kommunale, fysiske planlægning.

De seneste år har vi udvidet vores traditionelle fagområde med rådgivning inden for nye, men tilgrænsende fagområder - herunder altså byplanlægning. Med 85 medarbejdere fordelt på otte kontorer er vi nu en af de store i branchen. Og den position er vi besluttet på at fastholde.

Læs en udvidet jobannonce på vores hjemmeside - og ring derefter til arkitekt Niels Ditlev med dine spørgsmål på 6321 1216. Ansøgningsfristen er tirsdag den 8. juli 2008.

LANDINSPEKTØRER & RÅDGIVERE

FAABORG · HADERSLEV · NYBORG · ODENSE
OTTERUP · RUDKØBING · SVENDBORG · SØNDERBORG

www.hvenegaard.dk